

10. אזולאי א., אופיר ע., אנו לא שואלים "מה זה אומר" אלא "איך זה פועל": הקדמה לאלף מישרים. תיאוריה וביקורת, 17: 123-131, 2000.
11. אמיר ד., קדיש על חשיכה ועל אור. רמת-גן, אפיק, 2019.
12. ליכטנברג-אטינגר ב. (1989). מהעברה לפרדיגמה אסתטית – בשיחה עם פליקס גואטרי, רסלינג, 5: 14-18, 1998.
13. סמאי-מוסקוביץ' ש., אחאות וכינונם של אזורים נפשיים אחוותיים: היעשות-אחות בסיפור "סודו של הנריק" ליהושע קנז והקשריה הקליניים. מכאן, כ"ו: 7-43, 2025.
14. אמיר ד., והלאה. תל-אביב, תרסט, 2024.
15. אמיר ד., תהום שפה. ירושלים, מאגנס, 2013.
16. אמיר ד., טונליות וא-טונליות בתוך המרחב הנפשי. שיחות, ל"א(3): 194-199, 2017.
17. צור מהלאל ע., אנליזה מן העבר האחר. תל-אביב, רסלינג, 2021.
18. אשל ע., על גשר צר מנפש-לנפש: להיות-שם. להיות-עם. להיות-באחד. שיחות, ל"ה(3): 238-251, 2021.
19. Rozmarin E., I am myself: subjectivity and the collective. *Psychoanal. Dial.*, 19: 604-616, 2009.
20. Shomron-Atar E., Psychoanalysis against fascism: fascism, terrorism, and the fascist and terrorist within. *Psychoanalytic Perspectives*, 15: 48-63, 2018.
21. סמאי-מוסקוביץ' ש. (2023). חציית סיפים של עוצמה באזור היצירה. מארג, י"א: 109-129.
22. אמיר ד. (2021). אבני ריחיים. רמת-גן, אפיק.
23. זהבי א. (2008). הקדמה. בתוך: דלו ז., גואטרי פ., מהי פילוסופיה? תל-אביב, רסלינג.
24. Samai-Moskovich S., Becoming-ball: a schizo-soma ball movement. In: Black J., Reynoso J. (Eds.), *Sport and psychoanalysis: what sport reveals about our unconscious desires, fantasies, and fears*. pp. 227-244. Lanham, Rowman and Littlefield, 2024.
25. זהבי א., הקדמה. בתוך: ז' דלו, פ. גואטרי, מהי פילוסופיה? תל-אביב, רסלינג, 2008.

ROBERT SNELL

Antonino Ferro:

A Contemporary Introduction

London and New York: Routledge/Introductions to Contemporary Psychoanalysis, 2024, pp. 179.

רני לוי¹

רוברט סנל הוא פסיכותרפיסט אנליטי, חבר ב-British Psychotherapy Foundation ועמית מחקר בכיר (Senior Research Fellow) במרכז לחינוך טיפולי באוניברסיטת רוהמפטון. הוא בעל תואר דוקטור בהיסטוריה של האמנות,

¹ התכנית לפסיכותרפיה, בית הספר לרפואה, אוני' ת"א; מרכז ויניקוט בישראל. levyrany@gmail.com

המשתוקקות לבטא את עצמן נבנתה, מתחזקת ונשלטת על-ידי תאגידים המפרידים ומקטבים ברמה המולרית את מה שאיפשרו לחבר ברמה המולקולרית (3). נוכל לזהות בנקל מהלכים שכאלה במערכי הסולידריות המולקולריים שנבנים בחברה הישראלית, שמושמותם נפשית בה במידה שהיא חברתית, כשלצדם כוחות מולריים ממשטרים המנסים לקטב ולפצל הן מפנים והן כלפי חוץ, ובמובן זה מממשים את הקוטב הפרנואידי-סכיואידי, ופועלים להפצתו. הגותם של דלו וגואטרי רלוונטית מאוד לימינו, כשנדמה שברחבי העולם קיימת משיכה לאב חזק ונערץ, שהופך פעמים רבות לעריץ. אהד זהבי מציין כי ספרם המשותף האחרון של דלו וגואטרי, "מהי פילוסופיה", הוא פרויקט פוליטי ואתי שנבע מבושה נוכח זוועות המאה ה-20 ונוכח התפשטות הקפיטליזם, על היחסים החברתיים שהוא מציב. למול אלה, הפילוסופיה מזמינה חשיבה שאינה נכנעת לרוח השעה או לקונצנווס דכאני – לא בשמו של אינדיווידואליזם קיצוני, אלא בשם קולקטיביות חדשה (25). בעוד אדיפוס הולך יד ביד עם הקפיטליזם בהדגשת התחרות והקנאה, החלופות מזמינות למחשבה הכוללת אתיקה של חיבורים ושותפות. זאת, תוך הכרה בריבוי הקיים גם בין שדות השיח השונים ובתוכם. "האנטי-אדיפוס" מתכתב עם הגות פסיכואנליטית בת-זמננו בהצעה להתבוננות ולהקשבה עדינה ומתמדת למערכות יחסי כוח בנפש, בתוך טיפול, בחברה ובסביבה, לצד המשגות חדשות, לעתים רדיקליות, שבכוון לאתר את הקשרים העמוקים של נפש הפרט, לא רק עם החברה האנושית אלא גם עם הרקמה הריזומטית של העולם שבו אנו חיים.

ספרות:

1. Dosse F., Gilles Deleuze and Felix Guattari: intersecting lives. New York, Columbia University Press, 2010.
2. בן-נפתלי מ., הסטודנט; חדר העבודה. באר שבע ותל-אביב, מכון הקשרים, אוניברסיטת בן-גוריון וידעות ספרים, 2025.
3. דותן א., מבוא. בתוך: דלו ז., גואטרי פ., האנטי-אדיפוס: קפיטליזם ושיגעון. תל-אביב, רסלינג, 2025.
4. זגורי-אורלי ר., רון י., הקוף של קפקא: הקדמה לספר 'קפקא' – לקראת ספרות מינורית. בתוך: קפקא – לקראת ספרות מינורית. עמ' 7-26. תל-אביב, רסלינג, 2005.
5. Bogue R., Deleuze on literature. New York, Routledge, 2003.
6. Amir D., Gender in movement: the emergent versus the continuous. *Studies in Gender and Sexuality*, 22(3): 157-164, 2021.
7. Harris A., Gender as a soft assembly. *Studies in Gender and Sexuality*, 1(3): 223-250, 2000.
8. Braidotti R., Becoming-woman: or sexual difference revisited. *Theory, Culture & Society*, 20(3): 43-64, 2003.
9. Deleuze G. (1980). A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia. Minneapolis, University of Minnesota Press, 2007.

מטופלים שאינם יכולים לשאת פירושי העברה היא הישירות בתוך השיח שלהם, בעוד המטפל שומר אצלו את הידיעה לגבי ההעברה של המטופל כלפיו. אם המטופל מדבר על אביו או על המנהל, אין טעם "לקרב אותו לאש"; מוטב להשתמש בכפפות הגנה, שהן הדמויות שהוא מביא לטיפול, ולעבוד דרכן. פרו מביא דוגמה מצחיקה, שדרכה, לטענתו, הגיע לתובנה זו: כשעבד בתוך הפרדיגמה הקלייניאנית, היתה לו מטופלת שהביאה לפגישות עימותים עם בן זוגה. הוא, כמוכן, פירש זאת סביב הקושי שלה איתו, עד שיום אחד, בדרכה החוצה, אמרה לו: "לפני הטיפול היו לי בעיות עם הבן זוג שלי; עכשיו יש לי בעיות איתו וגם איתך". טכניקה נוספת שהוא מציע היא פירוש "חלש" או "בלתי רווי", המאפשר למטופל להשלימו בעצמו, וער מאוד ליכולת המטופל לקבלו (עמ' 29, ובהרחבה עמ' 85).

תיאורית השדה מאמצת את מודל החשיבה של ביון, תוך הדגשת הקשב לתוכן שעולה אצל המטפל ועיבודו כנקודת מוצא לפירוש. אל תיאורית החשיבה מצרפים את מושג השדה, כפי שהובן ופותח על-ידי בני הזוג ברנג'ר (Baranger, 3), אנליטיקאים צרפתיים שעבדו בדרום אמריקה, וטענו כי השדה הוא תמיד שדה בי-פרסונלי, בין-אישי, המורכב מהפנטזיות הלא-מודעות המשותפות למטפל ולמטופל (עמ' 31). מה שמאפשר את בניית הפנטזיה המשותפת הוא ההזדהות ההשלכתית כאופן תקשורת, כפי שתיאר זאת ביון. השילוב של הזדהות השלכתית הוא היוצר את משמעות הדמויות בשדה כדמויות המכוננות יחדי, והוא היוצר את ערוצי התקשורת הרגשיים הניתנים לפירוש ולהתמרה בשדה (עמ' 35).

בהמשך לכך פיתח קראו (Carrao), שהושפע מהתיאוריה הנארטולוגית (תורת חקר הנארטיבים), את מושג השדה, וטען כי מה שמאכלס את השדה הן דמויות, וכי דינמיקה בין המטפל למטופל בשדה היא דינמיקה קבוצתית. את רעיון הדמויות בשדה יפתח פרו בהמשך: הוא יראה בהן יצירה משותפת של המטפל והמטופל, וכן דרך להתעלות מעל השאלות על הממד האובייקטיבי והסובייקטיבי של ההתרחשות בטיפול (עמ' 32, ובהרחבה עמ' 60). בתחום הפילוסופיה, אחת ההשפעות המרכזיות על פרו היתה הפילוסופיה של מרלו-פונטי, שטען לתלות מוחלטת בין הסובייקט לסביבה, וכי אין מקום לחשיבה על הסובייקט ועל הקשר שלו לסובייקטים או אובייקטים אחרים מבלי לקחת בחשבון את הטווח, את מה שבינו לביןם. המודעות, כמו גם הזמן והמקום, קשורים יחד בקשר של תלות הדדית, שהופך את העצמי לסביבה ("I am a field, an experience", עמ' 41) שהיא חלק מן השדה.

החלק השני של הספר, מודל החלום הביוניאני, עוסק בתרומה של תיאורית החשיבה של ביון לתיאורית השדה. בלב תיאורית החשיבה נמצאות מחשבות החלום בערות (waking dream thought), שהן תוצאת פעולתה של פונקצית אלפא, ההופכת רשמי ביתא לרשמי אלפא; כך פרוטורגשות, תחושות

וכיאה לכך, ספריו עוסקים באמנות ובפסיכואנליזה. אל תיאורית השדה הגיע בעקבות כתיבת ספר על הצייר פול סזאן ותיאורית השדה (1).

ספר זה, המהווה סקירה מתמצתת של הגותו של אנטוניו פרו, יוצא בהוצאת רוטלג' בסדרה Routledge Introductions to Contemporary Psychoanalysis בעריכת פרופ' ענר גוברין. הוא מחולק לארבעה חלקים: יסודות, מודל החלום הביוניאני, תיאוריה ופרקטיקה, ודיון.

כל אחד מהפרקים מורכב ממספר תתי-פרקים, המרכיבים יחד את עיקרי תיאורית השדה. מושג מרכזי בתיאוריה זו הוא מושג הדמויות (characters). הדמויות הן היצירה המשותפת של הזוג האנליטי בשדה שנוצר ביניהם. אפשר לדמיין את המושגים בספר כדמויות שביניהן נמתחים גשרים, סזורות, ויחד הם בונים תיאוריה שלמה. כך בספר, כמו בנפש, מתקיימת תקשורת בין החלקים שמרכיבים שלם חי ופועם. אסקור כמה מהדמויות המושגיות המופיעות בכל פרק ואת הדיאלוג האורגני שהן מנהלות עם דמויות אחרות.

הפרק הראשון, הדין ביסודות ההיסטוריים של התיאוריה, סוקר את התפתחות הפסיכואנליזה באיטליה ואת מקומו של אנטוניו פרו בתוכה. פרו נולד ב-1947 בפלרמו שבאיטליה, ושם גדל והתמחה ברפואה. לאחר מכן עבר לפאביה והתמחה שם בפסיכיאטריה. המתהלך בפאביה, עיירה אוניברסיטאית קטנה מצפון למילנו, יתקשה להאמין שבמרחב שבין הנהר למבצר העתיק, לשוק הציורי ולקמפוס הגדול צמחה תיאוריה פסיכואנליטית מרשימה ומשמעותית כל כך. הקמפוס של פאביה נודע בלימודי הרפואה ובמיוחד בלימודי הפסיכיאטריה. רבים מהמורים היו פסיכיאטרים פסיכואנליטיקאים, ורובם הושפעו מהאסכולה הבריטית ומביקוריהם של ביון ורוזנפלד בחברה האיטלקית.

הרוח בחברה האיטלקית שאחרי מלחמת העולם השנייה היתה חופשית, בהשראת הפסיכיאטריה הדמוקרטית של פרנקו בזאליה (Basaglia), שקרא לפירוק המוסדות הפסיכיאטריים ולהעברתם לקהילה. נוסף לכך, הושפע פרו ממודלים שונים של פסיכואנליזה. העיקרי בהם היה הקלייניאני, שממנו "החלים" במהלך השנים, אך גם אימץ מתוכו חלקים תיאורטיים רבים (עמ' 23), כגון העמדות וההזדהות ההשלכתית במובן שביון נתן למושג זה. פרו לא עבד לבד; פסיכיאטרים אנליטיקאים נוספים שפעלו סביבו ואיתו הפכו למעגל קרוב, אשר פיתח את התיאוריה בעבודה משותפת והיווה משנות השמונים את אסכולת פאביה (עמ' 22).

סגל מציין כי המאמר המכונן הראשון של האסכולה, שחיבר את מושג השדה עם תיאורית החשיבה של ביון, היה "Listening, Interpretations and Transformative Functions in the Analytical Dialogue", שפרו כתב עם בזוארי (Bezoari) בשנת 1989 (2), והתפרסם בריזמינית באיטלקית ובאנגלית. הכותבים מציעים כי הדרך לפרש עבור

חלקו השלישי של הספר מציג את עיקרי התיאוריה והפרקטיקה דרך עיסוק במושגים מרכזיים. כאן נמצאת שורה של מושגים מהתיאוריה של ביון, כגון *reverie*, עובדה נבחרת (*selected fact*), נקודות מבט משתנות (*changing vertices*), *O*; לצד מושגים בנארטולוגיה כגון *characters, casting, narrative theory*, וכן מושגים נוספים. אתאר כמה מהם, ואתמקד באלה שאינם מוכרים לקורא שאינו בקי בתיאורית השדה.

הדמויות בשדה הן הולוגרמות אפקטיביות, תוצר של מחשבות החלום בערות של המטפל ושל המטופל כאחד, הבניה משותפת של סך כל ההשלכות של שניהם. בהשוואה לשלישי האנליטי של אוגדן, פרו כותב שהשדה אינו ממד שלישי אלא אחד, שכן הוא כולל את דמות המטפל ואת דמות המטופל. הוא אינו מורכב מסובייקטים או אובייקטים אלא מדמויות המתקיימות בסביבה דמוית חלום ומתקבצות יחד כדי להחיות ולספר את סיפורו של הרגע המשותף, ודרכו להביא את התחושות והפרוטורגשות הניתנים להתמרה (עמ' 60).

דרך הדמויות יכול פרו לעסוק בנקודות המבט (*vertices*) השונות ולהעשירן; הוא יכול לבדוק את החיבורים (*Love, Hate, Know*) ביניהן ולנסות להתמירם, ללהק אותן כנושאות פרוטורגשות הניתנים להתמרה, וכן לבנות ולעשות דקונסטרוקציה של הנארטיבים שהן יוצרות (עמ' 64). הדמויות דומות לצעצועים בטיפול במשחק בילדים, וכך יש לנהוג בהן. הן מופיעות כדי לאפשר עיבוד של רגש בלתי ניתן לעיבוד שהן נושאות עמן, ולאחריו הדמות תיעלם או תשתנה.

הדמויות יוצרות עלילות. העלילות יכולות להיות הסימפטום של המטופל, הפנטזיה הלא-מודעת שלו, החלום שחלם אתמול או אף אופרה שצפה בה לפני שנים; כל אלה הן פאבולות שונות היכולות לתאר את אותו סוד. מה שעושה המטפל בנארטיב הוא בנייה מחדש של הסיפור – דקונסטרוקציה, כפי שהציע דרידה, שהשפיע על פרו (עמ' 67). יחד הם מספרים סיפור אחר במקצת, סיפור שהם בונים יחד. כפי שהקורא בונה את הסיפור בשעת הקריאה, כך הופך הפירוש לסיפור שנבנה יחד (*interpretive cooperation*), אחד מני רבים אחרים, שעליהם יש להתאבל, שכן לא יהיה להם מקום באותו רגע.

התנועה של המטפל בשדה היא בין העמדה הסכיזו-פרנואידי, שבה מתקיימות אי-ודאות, סערה ואי-ידיעה המעוררות חרדה, לבין העמדה הדפרסיבית האינטגרטיבית יותר ($PS \leftrightarrow D$); ובין, בהתאמה, היכולת השלילית, שבעזרתה עולות אפשרויות ההתערבות, לבין העובדה הנבחרת המתגבשת בסופו של דבר ומועברת למטופל כפירוש ($SF \leftrightarrow NC$) (עמ' 73). כך נוצר מודל התפתחות וחשיבה אנליטי שאינו מנסה לפרש דחפים לא-מודעים או חרדות, להביא לאינטגרציה בין חלקים או להפוך את המטופל

שאינן ניתנות לחשיבה, הופכות לפרוטורגשות, פיקטורגמות, שהחיבור ביניהן יוצר את תחילתו של הנארטיב בצורתו הגולמית ביותר. מחשבות אלה, המתקיימות הן בערות והן בשינה, הן המושג החשוב ביותר שפרו מאמץ מתיאורית החשיבה של ביון (עמ' 51).

במחשבת החלום נמצאים הנארטיבים שהם גלגול של פרוטורגשות שהפכו לדימויים, אשר בהתחברם בסדר מסוים יוצרים מחשבה, נארטיב, שאחד הביטויים הברורים שלו הוא בחלום הלילה. כל החיים המנטליים תלויים ביכולת התמרה זו וביצירת החלומות מתוך החומרים שהותמרו. פרו מסכים בכך עם אוגדן, הרואה בסימפטום הנפשי תוצאה של חוסר יכולת לחלום, לעבד את רשמי ביתא באמצעות פונקציה אלפא. עלינו לדאוג שתהליך זה ימשיך להתקיים ולהתפתח, טוען פרו. איננו עובדים אל מול המודחק ומנסים להפכו למודע, או כנגד הפיצולים בניסיון לעשות אינטגרציה ביניהם, אלא פועלים לחיזוק יכולתה של פונקציה אלפא לייצר תכנים הניתנים לחשיבה; זו מטרת הטיפול (עמ' 49).

עצם כינונה של מערכת זו, כמו גם צמיחתה והתפתחותה, מחייבים נוכחות נוספת, חולמת, המאפשרת לאדם לחלום, כפי שהאם חולמת עבור תינוקה והמטפל/ת עבור מטופליה, את התוכן שהוא אינו יכול עדיין לחלום, כדי שיוכל להפנים ולפתח תהליך זה ולעשותו בעצמו. כך מתפתח "החולם הפנימי" (עמ' 50), היכולת לתהליך לא-מודע של עיבוד רגשי המתנהל בין האדם לבין עצמו. במובן זה, להיות אחד פירושו תמיד להיות שניים; מכיל ומוכל, או במילתיו של גרוטשטיין, חולם ונחלם (עמ' 50).

את כישלונה של פונקציה אלפא מדמה פרו למקרן קולנוע שבו הסרט אינו קיים; אין תמונות, או שיש תמונות חלקיות שאינן ברורות, ולכן אין אפשרות ליצור נארטיב. מצבים אלה באים לידי ביטוי במצבים אוטיסטיים, או בהפרעות נפשיות קשות, מן הסוג הגורם לביעותי לילה ולא לסיוטי לילה. על המטפל, על-פי פרו, לשמש כחולם חיצוני, שבאמצעות חלומותיו מכונן את פונקציה האלפא של המטופל. אם ניעזר במטפורת המטבח האהובה על פרו, הרי שבמצבים אלה עדיין אין סירים וכיריים לבשל עליהם את חומרי הגלם השונים לכדי מאכל, ועלינו לעזור למטופל לבנות את היסודות למלאכת הבישול (עמ' 54).

רעיון נוסף שמפתח פרו הוא פונקציה האלפא של השדה (עמ' 57). באמצעות פונקציה זו, בהיותה מועתקת לשדה, הופך השדה למערכת שמטרתה להפוך תחושות ורגשות למחשבות ולמשמעות. השדה עצמו הופך להיות מרכז העבודה המשותפת. באמצעות חישת "הגלים האלקטרומגנטיים" של ההזדהויות ההשלכתיות בשדה המשותף, יכול המטפל לבחון אם השדה מתפתח ותכניו הרגשיים עוברים התמרה, או שמא הוא נסוג לקראת קריסה, כשהזוג אינו מצליח להתמיר את התכנים הרגשיים המופיעים בשדה ולהתאים לכך את התערבויותיו (4).

בעניין האתי, פרו ברור מאוד: על המטפל לשמור על המטופל מפני השלכותיו (של המטפל) כלפיו, לאפשר לו להיות הוא עצמו ולא לחסום את התפתחותו באמצעות תיאוריה כפויה, או לפרשו מתוך עולמו הפנימי (של המטפל). כמו כן, עליו להיות פתוח להשלכות המטופל, לתת להן מקום בתוכו ולאפשר להן לפעול עליו כדי שיוכל להתמירן ולהחזירן למטופל. זוהי אתיקה של הכנסת אורחים (5), של מיכל ולב פתוחים לאחר. נוסף על כך, עליו לשמור על מסגרת טיפולית ועל גבולות שיאפשרו ליצור תנאים לפעולתה ולקיומה של התקשורת המיוחדת בשדה. כמו כן, על המטפל לדאוג לבריאותו ולכושרו האנליטי בעזרת "חדרי כושר מנטליים" – הדרכה, טיפול ואופנים אחרים של שמירה עצמית מנטלית – שכן הוא פועל כאנזים המאיץ התמרות רגשיות בשדה, ואם האנזים אינו פעיל, התהליך מתבצע בצורה פחות טובה, או נתקע (עמ' 111).

תקיעות או מחסום (bastion) מעידים על מה שפרו מכנה 'מחלת השדה'. זהו הסימפטום של המטופל כפי שהוא נוצר באינטראקציה המשותפת בחדר, והוא מביא לחסימת יכולת ההתמרה של פונקציית האלפא של השדה עקב הצטברות של רכיבי ביתא שהשדה המשותף אינו מצליח להתמיר. על הזוג לחלום יחד את המחסום, וכך לשחררו. בעיני פרו המחסום הוא כפרלוד, הקדמה לשינוי בחיי המטופל. זהו זמן שבו ניתן לפגוש חרדות עמוקות יותר המאיימות הן על המטפל והן על המטופל; זמן לעיכול חומרים שלא ניתן לדבר עליהם, אלא רק להעבירם למטפל, עד שיהיה אפשר לדבר עליהם והמחסום יוסר. התגברות על מחסום משמשת כחיסון מפני המחסום הבא וכאמצעי להתגברות עליו, אם הוא דומה. המחסום והאירוע שכלל את ההתמודדות המשותפת עמו ואת ההתגברות עליו הופכים לזיכרון משותף, שאפשר לחזור אליו או להשתמש בו כדי להימנע משיחזור. המחסום דורש מאיתנו שינוי באופן ההתמקמות וההתערבות, ומאלץ אותנו למצוא זוויות ראייה (vertices) שדרכן נראה את הסיטואציה אחרת ונוכל להתמירה (6).

החלק הרביעי והאחרון של הספר עוסק בביקורת על התיאוריה. כיאה לתיאוריה פורצת דרך ורדיקלית, ולהתבטאויות מעט פרובוקטיביות של פרו עצמו בדבר זניחת התיאוריה הפרוידיאנית וכן הטכניקה הקליניאנית (עמ' 135), עוררה התיאוריה ביקורות מסוימות.

אחת המשמעותיות שבהן היא של אוטו קרנברג (Otto Kernberg) שטען כי היא זונחת חלקים שלמים מתיאוריות בסיסיות בפסיכואנליזה, כמו תיאוריית הדחף והאפקט, השפעת יחסי האובייקט המוקדמים, תיאוריית ההיקשרות והשפעת התוקפנות על עיצוב חיי הנפש והפתולוגיות הנפשיות. ההמרה הרדיקלית של התכנים לכדי נארטיבים ברי התמרה ואידיאליזציה של המפגש הטיפולי כחלום עוררו ביקורת וחשש כי צורות חוויה אחרות לא יבואו לידי ביטוי, וכי רעיון החלום

לסובייקט, או להוסיף ידע (K) למטופל על חייו, אף שידע זה, כמוכן, נוצר מעצם התהליך, אלא מודל שמטרתו אונטולוגית בהגדרה; פיתוח היכולת להרגיש רגשות שלא ניתן היה לחוות קודם לכן, וכן להגדיל את המיכל של המטופל בכדי שיוכל לחשוב ולחלום, כמוכן הבינויאני (עמ' 74).

כדי לפתח את השדה המשותף, על המטפל להיות בעמדה של הקשבה חלומית (oneiric form of listening). המעבר להקשבה חלומית דורש מהמטפל קודם כל להתאבל על היעדרה של המציאות החיצונית, ואז להתמסר למציאות הפנימית כפי שהיא מופיעה באמצעות הנארטיבים והדמויות של המטופל. פרו מדמה זאת להחשכת אולם הקולנוע, המאפשרת צפייה בסרט הפנימי שמתאר המטופל. מובן שהמטפל יודע היכן דלתות החירום ואחראי במובן האתי על ההתנהלות בחשיכה, אך עליו להתמסר ולהקשיב לסרט המוקרן. כך, לדוגמה, אם המטופלת אומרת שכן זוגה אינו עונה לטלפונים שלה, אין טעם לדבר עמה על כך שהיא מרגישה שהמטפל אינו קשוב, אף שהוא יסמן זאת לעצמו ויתמקם בהתאם, או על כך שאמה לא הקשיבה לה בילדותה. גם אמפתיה לכאב המטופלת יכולה להיות לעתים הגנה בלבד. כל אלה יסיטו את תשומת הלב מהדרמה החיה והנרקמת בחדר. דברי המטופלת הם נגזרת נארטיבית; תגובת המטופלת לדברי המטפל היא הדרך שדרכה יכול המטפל להבין איזו דמות הוא מגלם כרגע בעולמה, באיזה אופן והיכן (עמ' 80).

פרו מעדיף לקרוא לדברי המטפל elaboration, התערבויות המפתחות ומרחיבות את דברי המטופל, התערבויות בלתי רוויות (unsaturated), שכמו בצירורים של סזאן שביון תיאר וסנל כתב עליהם (עמ' 86), מרמזות על הנוף ואינן מקבעות אותו באמצעות קווים מדויקים וברורים. כמו בפירוש הוויניקוטאיני, גם כאן מתבקש המטופל להשלים את הרמיזה מתוך עצמו, ובכך לפתח את יכולתו לחשוב מבלי להיות מוצף בפירוש שיחריב את יכולת ההכלה שלו וימנע את המשך העבודה המשותפת, עד שפונקציית האלפא שלו תשוקם והעבודה תימשך.

גם נושא המיניות בטיפול, הנסקר בספר, מתואר כאופן נוסף של נארטיב וקשר, שכמו אחרים מלמד על מצבו הרגשי של המטופל וכן על מערכת היחסים בינו לבין המטפל. פרו מתאר מערכת יחסים זו כהכלה הדדית, יחסי מין בין ה־mind של המטפל לזה של המטופל, וכדרך שבה פונקציית אלפא פוגשת את מרכיבי הביתא. מכאן אפשר לעבור באופן טבעי לשאלת האתיקה של המטפל. בגלל מערכת היחסים השוויונית וההדדית, היוצרת מבנה משותף מתפתח שמכוון מציאות פנימית משותפת והדדית, נדרשות מהמטפל רגישות ואחריות אתית גבוהות אף יותר; שכן מעמדו ועמדתו אינם נובעים מתוך הידע (K) שיש לו על עולמו הפנימי של המטופל, אלא מתוך יכולתו ומיומנותו ליצור תנאים שבהם יוכלו להתמיר יחד את הפרוטו־רגשות של המטופל לכדי מילים ומשמעות.

יהפוך להגנה מפני מפגש עם כאב נפשי וליצירת פסאודו תהליך נפשי (עמ' 136).

הווארד לויין (Levine), אולי התומך הנלהב ביותר של פרו בארצות הברית, טען גם הוא כי החלום המשותף והסקוויגל המילולי מתאימים למטופלים שיכולת החלימה שלהם כבר מבוססת יותר. על דברים אלה עונה פרו כי הדגש הוא אמנם על עולם החלום המשותף, אך כחלק מהאתיקה שלנו כמטפלים, אל לנו לשכוח את הנסיבות החיצוניות ולדאוג למטופל גם ביחס אליהן, בהתאם למצבו ולשיקול דעתנו. כמו כן, עבודת תשתית שתאפשר חלימה משותפת היא משמעותית וחשובה כשהמטופל עדיין אינו יכול להשתתף במלאכת החלימה המשותפת. סנל כותב כי קשה לו לחשוב כי פרו מתנגד לטענות אלה ואחרות, שכן מעולם לא טען שהתיאוריה שלו שלמה או מושלמת ושהיא מוציאה ומבטלת תיאוריות אחרות שאולי יכולות לעזור יותר ברגע נתון. הדגש של פרו הוא על החופש לאמץ זוויות ראייה תיאורטיות אחרות, אם המטפל נזקק לכך (עמ' 147).

הביקורת של כץ (Katz), שגם ערכה ספר מאמרים העוסקים בתיאורית השדה, התייחסה לדגש על השוויוניות וההבניה המשותפת של הקשר והנארטיבים שכוללים אותן, שכן בתחילת החיים פונקציית אלפא של התינוק אינה מתפקדת כמו זאת של האם ואין הבנית נארטיבים משותפת, אלא צורך בתפקוד מלא של המנגנון הנפשי של האם. תשובתו של פרו לטענה זאת חוזרת לדגש על מצב השדה ועל החשיבות המכרעת של יכולת המטפל לזהותו ולהתמקם בהתאם. כשאין פונקציית אלפא פעילה דיה אצל המטופל, עדיין מתקיים שדה שבו על המטפל לסבול את היעדרה של הפונקציה אצל המטופל ולפעול כפונקציה חיצונית עבורו עד שהמטופל יוכל להפנים את פונקציית אלפא של המטפל ולעשות בה שימוש עצמאי.

ביקורת נוספת הופנתה לתיאורי המקרה של פרו (עמ' 142), שהם רבים מאוד. הפירוש של פרו למטופל, שהביא לטרנספורמציה, והאופן שבו הגיע אליו לא תמיד ברורים לקורא, כך שקצת כמו בתיאורי המקרה של ויניקוט, מתעוררת לפעמים תחושה שנעשה "קסם" שחולל שינוי. אני יכול להעיד על עצמי כי לעתים קשה להבין את המהלך שהביא לשינוי אצל המטופל. פרו טוען כי המקרים נועדו להמחיש רעיון כלשהו אך אינם יכולים לשמש ככלי עבודה או כמתכון; הוא אינו מסוגל או רוצה להביא מתכון כזה, שיהיה דל ומצומצם, ללא הטעמים והריחות שיש בתבשיל עצמו.

מתוך ניסיוני, הקושי העיקרי אינו דווקא מול ביקורת כזאת או אחרת. כל תיאוריה ראויה זוכה לביקורת ומתוכה, בין השאר, היא מתפתחת. הקושי הגדול ביותר הוא הצמדת מושגים מתיאוריה אחת לאחרים והחלפה בין דומות לזהות. בתיאורית השדה, לדוגמה, קיים דמיון בין השדה לבין השלישי האנליטי, וכן בין הפירוש הבלתי רווי לפירוש הוויניקוטיאני.

כמו כן, יש אלמנטים בקשר השוויוני בין המטפל למטופל הדומים לתיאוריה האינטר-סובייקטיבית, וכך הלאה. יחד עם זאת, תפיסת הלא-מודע הבינויאנית, תפיסת השדה על הרדיקליות שבה, תפיסת הסובייקט כאוסף דמויות המכוננות הדדית בשדה בכל רגע נתון, וכן הדגש על בדיקה של תגובת המטופל לפירוש (הנגזרת הנארטיבית של המטופל) הופכים תיאוריה זאת לייחודית ופורצת דרך.

ספרו של סנל מציג את התיאוריה באופן אחראי וצנוע, ומביא דוגמאות קליניות וציטוטים רבים של אנשי האסכולה. זהו מתאבן מוצלח למנות נוספות מהתיאוריה.

ספרות:

1. Snell R., Cézanne and the post-Bionian field: an exploration and a meditation. London, Routledge, 2020.
2. Bezoari M., Ferro A., Listening, interpretations and transformative functions in the analytical dialogue. Rivista di Psicoanalisi, 35(4), 1014-1050, 1989.
3. Baranger M., Baranger W., The analytic situation as a dynamic field. Int. J. of Psychoanal., 89(4): 795-826, 2008.
4. לוי ר., שינויים בפונקציית אלפא של השדה. שיחות, מ'1: 8-1, 2025.
5. לוי ר., הכנסת אורחים והכלה: על האתיקה של המפגש הטיפולי. שיחות, כ"ד: 40-49, 2009.
6. לוי ר., ממחסום להתמרה: שימוש מאפשר התפתחות בהתערבויות שאינן פרשניות מתיאורית השדה הפוסט-בינויאנית. בינינו – כתב עת ישראלי לפסיכותרפיה פסיכודינמית, ב'2: 32-42, 2025.

דונלד מלצר

התהליך הפסיכואנליטי

תרגום מאנגלית: יואב גרובייס

עריכה מדעית בעברית: ארנה אלבק ומרגי קפלינסקי

עריכה מדעית באנגלית: מג האריס ויליאמס

תל-אביב, תולעת ספרים, 2025, 121 עמ'.

הדר קמפינסקי שוייצר¹

דונלד מלצר, לימים פסיכיאטר ופסיכואנליטיקאי בחברה הפסיכואנליטית הבריטית, נולד בארצות הברית. בשנת 1954 ביקש העברה ללונדון במסגרת תפקידו כפסיכיאטר ילדים בחיל האוויר האמריקאי, כדי לעבור אנליזה אצל מלאני קליין. "זה לא היה עניין של תשוקה כי אם של חיים ומוות", סיפר, והוסיף כי "התאהב עמוקות בתהליך הפסיכואנליטי ויפיו הילך עליו קסם" (1).

¹ מכון תל אביב לפסיכואנליזה בת זמננו.

hadarkem@gmail.com